ANA TEMA[1]
Kitlesel Gösteriler
Adil Yargılanma Hakkı

(Son Güncelleme Tarihi: 31.08.2026)

Giriş

Mahkeme içtihadına göre, Sözleşme'nin 6. maddesinde yer alan adillikle ilgili genel gereklilikler, söz konusu suçun türü ayırt edilmeksizin tüm ceza yargılamaları için geçerlidir (*İbrahim ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2016, § 252). Dolayısıyla bu ilke, kitlesel gösterilerle ilgili davalar için de uygulanır.

Bu bağlamda Mahkeme, cezai bir suçun varlığını ve nihayetinde 6. maddenin uygulamada sıklıkla göstericilere karşı açılan idari davalara uygulanabilirliğini belirlemek için *Engel* kararında ortaya konulan kriterlere dayanmıştır (*Kasparov ve diğerleri/Rusya,* 2013; *Navalnyy/Rusya* [BD], 2018; *Mikhaylova/Rusya*, 2015).

Bazı davalarda Mahkeme, 6. madde kapsamındaki şikâyetin esas itibarıyla başvuranın toplanma özgürlüğü hakkının ihlal edildiği iddiasıyla ilgili olduğunu ve şikâyetin 11. madde bakımından incelenmesinin uygun olacağını değerlendirerek, göstericilere karşı açılan ceza (idari) davalarında usuli güvencelere riayet edilmesine ilişkin meseleleri Sözleşme'nin 11. maddesinin usul yönü açısından incelemektedir (bk. örneğin*, Gülcü/Türkiye*, 2016, § 75). Bununla birlikte, 6. madde kapsamındaki usule ilişkin eksikliklerin, genellikle bu hüküm kapsamında ayrı bir incelemenin yapılmasını gerektirdiği kanısına varılmaktadır (bk. örneğin, *Huseynli ve diğerleri/Azerbaycan*, 2016, §§ 96 ve 112-118).

Güncel İçtihatlardan Doğan İlkeler

Mahkeme, kitlesel gösteriler bağlamında, adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine dair çeşitli iddialarla karşı karşıya kaldığında, yargılamanın bir bütün olarak değerlendirildiğinde adil olup olmadığını belirlemek amacıyla, şikâyetlerin dayanağını oluşturan gerekçelerin her birini tek tek inceler (*Gafgaz Mammadov/Azerbaycan*, 2015, § 75).

Uygulamada göstericiler genellikle, ivedi yargılama usulü kapsamında yargılanmaktadırlar. Mahkeme, bir "cezai suçlama" hakkında karar vermek için bu türden bir usule başvurulmasının, usulün gerekli koruma ve güvenceleri sağlaması koşuluyla tek başına 6. maddede aykırı olmadığına kanaat getirmiştir (bk. *Borisova/Bulgaristan*, 2006, § 40).

Aşağıda, bu koruma ve güvencelere bilhassa değinilmektedir (*ibidem*; *Gafgaz Mammadov/Azerbaycan*, 2015, § 77; *Butkevich/Rusya*, 2018, § 92):

- Sanığa, isnat edilen suçlamalar ve bunun sonucunda mahkemenin kendisine yönelik yapacağı hukuki nitelendirme hakkında tam ve ayrıntılı bilgi verilmesi (Sözleşme'nin 6. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi);
- Sanığa savunmasını hazırlaması için gerekli zaman ve kolaylıkların sağlanması (Sözleşme'nin 6. maddesinin 3. fıkrasının b) bendi);
- Delillerin incelenmesine ve tanıkların sorgulanmasına etkin bir şekilde katılma hakkı

[1] Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece **Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının** sorumluluğu altındadır.

(6. maddenin 1. fıkrası ve 3. fıkrasının d) bendi) (*Butkevich/Rusya*, 2018, §§ 91-103; *Mushegh Saghatelyan/Ermenistan*, 2018, §§ 200-212; *Olga Kudrina/Rusya*, 2021, §§ 38-41);

- Daha genel anlamda, özellikle de sanığın gösteri sırasında tutuklanma koşullarına ilişkin kendi görüşünü sunma fırsatıyla ilgili olarak silahların eşitliği ilkesi (*Kasparov ve diğerleri/Rusya*, 2013; §§ 63-69; *Navalnyy ve Gunko/Rusya*, 2020, §§ 69-70);
- Usulüne uygun şekilde gerekçeli karar hakkı (6. maddenin 1. fıkrası) (*Navalnyy/Rusya* [BD], 2018, §§ 83-84).

Bu bağlamda, gösteri sırasında işlenmiş olabilecek suçlarla ilgili (idari) bir yargılamada soruşturma makamı bulunmuyorsa, mahkemenin tarafsızlığı açısından da soruların ortaya çıkmasına neden olabilir (*Elvira Dmitriyeva/Rusya*, 2019, §§ 103-105; *Mzhavanadze ve Rukhadze/Gürcistan*, 2025, § 49 ile kıyaslayın ve karşılaştırınız). Mahkeme, soruşturma makamının yokluğunun, yargılama sırasında masumiyet karinesine saygı gösterilmesi ve dolayısıyla yargılama makamının tarafsızlığı hususu üzerinde bir etkiye sahip olduğuna ve aksi yönde de bir etki yarattığına karar vermiştir (*Karelin/Rusya*, 2016, §§ 69-84).

Mahkeme aynı zamanda, avukata erken erişimin önemini de vurgulamıştır (*Beuze/Belçika* [BD], 2018). Kitlesel gösteriler bağlamında, hukuki yardım alınamaması sorunu, tutuklama ve ilk sorgulamalar bağlamında veya göstericiler hakkında daha sonra başlatılan yargılamalar kapsamında ileri sürülebilir (*Mikhaylova/Rusya*, 2015; *Huseynli ve diğerleri/Azerbaycan*, 2016, §§ 125-134).

Önemli Örnekler

- *Navalnyy/Rusya* [BD], 2018 – Mahkeme kararlarında sadece polis tarafından sunulan olay anlatımının dikkate alınması nedeniyle, bu kararların ilgili olay ve olguların kabul edilebilir bir değerlendirmesine dayanmaması;
- *Kasparov ve diğerleri/Rusya,* 2013 – Gösteri düzenlenmesine ilişkin yönetmeliğin ihlaliyle ilgili idari suçun ulusal düzeyde tasnifiyle ilgili olarak;
- *Gafgaz Mammadov/Azerbeycan*, 2015 – Başvurana savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve imkânların sağlanmaması ile ilgili olarak;
- *Karelin/Rusya*, 2016 – Başvuranın masumiyet karinesini ve genel olarak adil yargılanma hakkını etkileyen bir durum olan, soruşturma makamının yokluğu;
- *Butkevich/Rusya*, 2018 – Başvuran, polis tarafından tutulan ve yalnızca tutanaklardan oluşan tanık ifadelerine itiraz etme imkânından mahrum bırakılmıştır;
- *Navalnyy ve Gunko/Rusya*, 2020 – Ulusal mahkemelerin, ikinci başvuranın tutuklanma koşullarına ilişkin açıklamalarını gözden geçirmeyi reddetmesi hakkında;
- *Mzhavanadze ve Rukhadze/Gürcistan*, 2025 – polisin soruşturma makamı olarak hareket ettiği yargılamalarda, polis memurlarının yaka kamera görüntülerini sunabilecek veya sunmaları gerektiği halde, yalnızca polis memurlarının ifadelerine dayanması, ikinci başvuranın suçsuzluğunu kanıtlamak zorunda bırakmıştır.

Genel İlkelerin Özeti

- *Butkevich/Rusya*, 2018, §§ 86-90;
- *Karelin/Rusya*, 2013, §§ 72-84;
- *Gafgaz Mammadov/Azerbaycan*, 2015, §§ 74-77;
- *Kasparov ve diğerleri/Rusya*, 2013, §§ 39-45.

Diğer Atıflar

Diğer ana temalar:

- Hazır Bulunmayan Tanıklar ve Tanık Sorgulama Hakkı Üzerindeki Diğer Kısıtlamalar (6. maddenin ceza hukuku yönü)
- Avukata erişim hakkı (6. maddenin ceza hukuku yönü)
- Masumiyet karinesi (6. maddenin ceza hukuku yönü)
- İç hukuk yollarının tüketilmesi/dört aylık süre kuralına uyulması (6. maddenin ceza hukuku yönü)
- Adil yargılanma güvencelerinden feragat etme (6. maddenin ceza hukuku yönü)

BAŞLICA İÇTİHAT ATIFLARI

İlke Kararları:

- *Navalnyy/Rusya* [BD], no. 29580/12 ve diğer 4 başvuru, 15 Kasım 2018 (5 Mart 2012 olayları ile ilgili idari yargılamalara ilişkin olarak 6 maddenin 1. fıkrasının ihlal edilmemesi; diğer altı yargılamada 6 maddenin 1. fıkrasının ihlal edilmesi).

Diğer Davalar:

- *Borisova/Bulgaristan,* no. 56891/00, 21 Aralık 2006 (Başvuran aleyhinde başlatılan yargılamanın adil olmaması ve savunma haklarına saygı gösterilmemesi nedeniyle, 6. maddenin 1. fıkrası ile 3. fıkrasının a), b) ve d) bentleri: ihlal);
- *Kasparov ve diğerleri/Rusya,* no. 21613/07, 3 Ekim 2013 (İlk sekiz başvuran bakımından 6. madde: ihlal);
- *Gafgaz Mammadov/Azerbaycan*, no. 60259/11, 15 Ekim 2015 (6. maddenin 1 ve 3. fıkraları: ihlali);
- *Mikhaylova/Rusya*, no. 46998/08, 19 Kasım 2015 (6. maddenin 1. fıkrasının ve 3. fıkrasının c) bendi: ihlal);
- *Gülcü/Türkiye*, no 17526/10, 19 Ocak 2016 (11. madde: ihlal);
- *Huseynli ve diğerleri/Azerbaycan*, no. 67360/11 ve diğer 2 başvuru, 11 Şubat 2016 (Üç başvuran bakımından da 6. maddenin 1 ve 3. fıkraları: ihlal);
- *Karelin/Rusya,* no. 926/08, 20 Eylül 2016 (Tarafsızlık gerekliliğine uyulmaması nedeniyle, 6. maddenin 1. fıkrası: ihlal);
- *Butkevich/Rusya*, no. 5865/07, 13 Şubat 2018 (Nesnel tarafsızlık ve adillik gerekliliklerine uyulmaması nedeniyle 6. maddenin 1. fıkrası: ihlal);
- *Elvira Dmitriyeva/Rusya,* no. 60921/17 ve 7202/18, 30 Nisan 2019 (6. maddenin 1. fıkrası: ihlal);
- *Mushegh Saghatelyan/Ermenistan,* no. 23086/08, 20 Eylül 2018 (Başvuran hakkındaki yargılamanın adilliğine ilişkin olarak 6. maddenin 1. fıkrası: ihlal);
- *Navalnyy ve Gunko /Rusya,* no. 75186/12, 10 Kasım 2020 (Başvuranların her biri aleyhindeki idari yargılamaların adilliğine ilişkin olarak 6. maddenin 1. fıkrası: ihlal);
- *Olga Kudrina/Rusya*, no. 34313/06, 6 Nisan 2021 (Ulusal mahkemeler tarafından savunma tanıklarının dinlenmemesi nedeniyle 6. maddenin 1. fıkrası ile 3. fıkrasının d) bendi: ihlal);
- *Matchavariani/Gürcistan*, no. 46852/21, 20 Mayıs 2025 (savcılık makamı olarak hareket eden polisin ek delil toplamasına olanak sağlamak amacıyla idari yargılamanın kısa bir süre ertelenmesi bakımından 6. maddenin 1. fıkrasındaki nesnel tarafsızlık şartının ihlali söz konusu değildir);
- *Mzhavanadze ve Rukhadze/Gürcistan*, no. 29760/21 ve 33931/21, 15 Temmuz 2025, (ikinci başvuran bakımından 6. maddenin 1. fıkrasının (genel adalet ilkesi) ihlali ve birinci başvuran bakımından 6. maddenin 1. fıkrasının (genel adalet ilkesi) ihlali yoktur).